

Η Ελπίδα σε Κρίση

Κουλτούρα και Τέχνη στην εποχή της παγκοσμιοποίησης

Ο Ζωγράφος και συγγραφέας Γιώργος Μιχελακάκης (φωτό: Γιάννης Δραμιτινός)

Γιώργος Βασιλακόπουλος

«Μόνο ένα υποκείμενο που περιλαμβάνει όλα τα ατομικά υποκείμενα είναι ικανό να αγκαλιάσει την κοινωνία ως σύνολο»
Durkheim

Η ανθρώπινη μορφή αναδιπλώνεται, ζαρώνει, κομματιάζεται, και εκεί που βρίσκεται στο χαμηλότερο σημείο της διάσπασής της, ξαναπροσπαθεί να εξαντικειμενικεύσει την ύπαρξή της στον κόσμο, μέσα από την διερεύνηση του θανάτου της αλληλεγγύης. Η ποίησή του συγκεντρώνει όλα τα μορφολογικά χαρακτηριστικά του μοντερνισμού: Την απόρριψη της συμβατικής ρεαλιστικής γλώσσας. Ενώ δηλαδή ξεκίνησε ρεαλιστικά, γρήγορα εξελίχθηκε προς μια μορφή που εκφράζει τον αβέβαιο χαρακτήρα του πραγματικού. Στα «Χ(εί)λια ποιήματα» αναπτύσσει μια αισθητική συνείδηση για τη γλώσσα, και ερωτηματικά για την ίδια την ποίηση.

Θα ήταν σκόπιμο κλείνοντας την περιήγηση στην ποίηση του Γ. Β., να αναφερθούμε στις διαφοροποιήσεις που παρουσιάζει η αγωνία των καλλιτεχνών- ποιητών, για την επιβίωση της ολότιμης ύπαρξης του ανθρώπου εμπρός στο φόβο του θανάτου.

Η μετανάστευση αν και πραγματοποιήθηκε για υλική επιβίωση, γίνεται - μετά από ένα μικρό ή μεγάλο διάστημα - κατανοητό ότι μπορεί να αποβεί ο τάφος πνευματικής ανυπαρξίας. Ποιητές σαν την Κεφαλά, τον Τσαλουμά, τον Βασιλακόπουλο, προσεγγίζουν και εκφράζουν αυτό το πρόβλημα ξεκινώντας όμως ο καθένας από διαφορετικό σημείο.

Ο μεν Τσαλουμάς εστιάζει σε μια υποκειμενική αφετηρία, καθώς τον πυρπολεί η αγωνία για την τύχη της δικής του ποίησης στο μέλλον. Για την Κεφαλά η εστίαση στην αγωνία του θανάτου της ύπαρξης, γίνεται από μια ομαδική μεταναστευτική οπτική. Από το κατά πόσο δηλαδή, η μειονότητα σαν σύνολο και όχι μόνο η ποιήτρια ατομικά θα αφήσει κάτι πνευματικό πίσω της, νικώντας έτσι τον θάνατο της ύπαρξης. Για τον Βασιλακόπουλο καθώς η ύπαρξη ορίζεται αποκλειστικά μέσα στην αλληλεγγύη, υπάρχει αγωνία για την τύχη της στο παρόν και το μέλλον.

Γίνεται εδώ φανερό από καλλιτέχνη σε καλλιτέχνη, η διαφοροποίηση της αγωνίας για τον θάνατο της ύπαρξης. Στον Τσαλουμά και στην Κεφαλά όπως θα δούμε, το πνευματικό γεγονός ενσαρκώνεται μέσα στην τέχνη. Μόνο που για τον Τσαλουμά η αγωνία του, περιορίζεται στην επιβίωση της δικής του τέχνης, ενώ στην Κεφαλά η αγωνία που εκδηλώνεται μέσα στην δική της ποίηση, είναι αγωνία για τη συλλογική επιβίωση της ύπαρξης των μεταναστών μέσω της τέχνης. Στον Βασιλακόπουλο έχουμε διαφοροποίηση αντίληψης για την ύπαρξη, ως πνευματικό γεγονός. Σ' αυτόν δεν είναι η τέχνη αυτοσκοπός, η ύπαρξη στην αυθεντική της κατάσταση δεν εκφράζεται μέσω της τέχνης

αλλά μέσω της αλληλεγγύης, και μόνο εφόσον η αλληλεγγύη είναι πτημένη, η τέχνη λειτουργεί ως υποκατάστατό της και εκφράζει την έλλειψή και απουσία της.

Σκεφτόμαστε, πως μια παρόμοια αγωνία για την πνευματική επιβίωση, εξέφρασαν και αρκετοί έλληνες ποιητές που βρέθηκαν μέσα στο καμίνι της εμφυλιακής και μετεμφυλιακής Ελλάδας. Να πως ο Βύρων Λεοντάρης εκφράζει αυτή την αγωνία: [«Θα' ναι φρικτό να φύγουμε έτσι, δίχως/μια πίστη, έναν αγώνα, μια κραυγή/άνθρωποι που πέθαναν δίχως μια αμυχή/άνθρωποι που «διελύθησαν ψύχως»] και αλλού πάλι γράφει: «Κρυφά θα φύγει δίχως να' χει / αφήσει ούτε ένα ίχνος η γενιά μας» Ο Λεοντάρης, ποιητής της δεύτερης μεταπολεμικής γενιάς που ανήκε στους διωκόμενους τότε, μιλάει με σιγουριά για την εξαφάνιση της δικής τους πνευματικής ύπαρξης. Ο Τάσος Λειβαδίτης ένας άλλος ποιητής, αυτός της πρώτης μεταπολεμικής γενιάς δίνει την ερμηνεία: «Είχαν αλλάξει οι καιροί, τώρα δεν σκότωναν, σ' έδειχναν μόνο με το δάκτυλο, και αυτό αρκούσε».

Στη δική μας μετανάστευση, αν και οι καιροί έχουν αλλάξει, οι άνθρωποι βασανίζονται από την αγωνία της επιβίωσης, αλλά από δύο διαφορετικές σκοπιές. Από τη μία

σκοπιά, είναι μια πλειοψηφία που στις κομμένες ρίζες με το παρελθόν προσδιορίζεται ο χαμός, ο θάνατος της ατομικής και ομαδικής ύπαρξης. Ενώ σε κάποιους καλλιτέχνες, ο θάνατος караδοκεί στην έλλειψη πνευματικής δημιουργίας σε αναφορά με το παρόν. Η δυσκολία της σχέσης της ύπαρξης με το παρόν και το παρελθόν, του Εγώ με το Εμείς, εμφανίζεται μέσα στα εργαλεία της γλώσσας που χρησιμοποιούν συγγραφείς και ζωγράφοι. Όπως θα δούμε αμέσως μετά, στον Π. Λυσιώτη, που θα εξετάσουμε τις φωτογραφίες και τα ποιήματά του, η σχέση του παρόντος με το παρελθόν, θα εκφραστεί με την επιθυμία να διερευνηθούν οι σχέσεις του Εγώ με τις χαμένες βιολογικές ρίζες, το γονικό παρελθόν. Όμως πιο επίμονα θα τον απασχολήσει, η διερώτηση των συμβατικών αναπαραστατικών μέσων της τέχνης του, τα οποία βιώνονται ως ανεπαρκή. Για τον Λυσιώτη η αναπαράσταση δεν είναι μια πράξη μίμησης, ή αντιγραφή της επιφάνειας της πραγματικότητας. Μάλλον η αναπαράσταση γίνεται αντιληπτή ως μια συμβατική κατασκευή του πραγματικού, την οποία ο καλλιτέχνης πρέπει να ξεπεράσει για να εκφράσει την «βαθιά πραγματικότητα» του κόσμου.

Η συνέχεια την άλλη Παρασκευή

Η μετανάστευση αν και πραγματοποιήθηκε για υλική επιβίωση, γίνεται - μετά από ένα μικρό ή μεγάλο διάστημα - κατανοητό ότι μπορεί να αποβεί ο τάφος πνευματικής ανυπαρξίας. Ποιητές σαν την Κεφαλά, τον Τσαλουμά, τον Βασιλακόπουλο, προσεγγίζουν και εκφράζουν αυτό το πρόβλημα ξεκινώντας όμως ο καθένας από διαφορετικό σημείο.